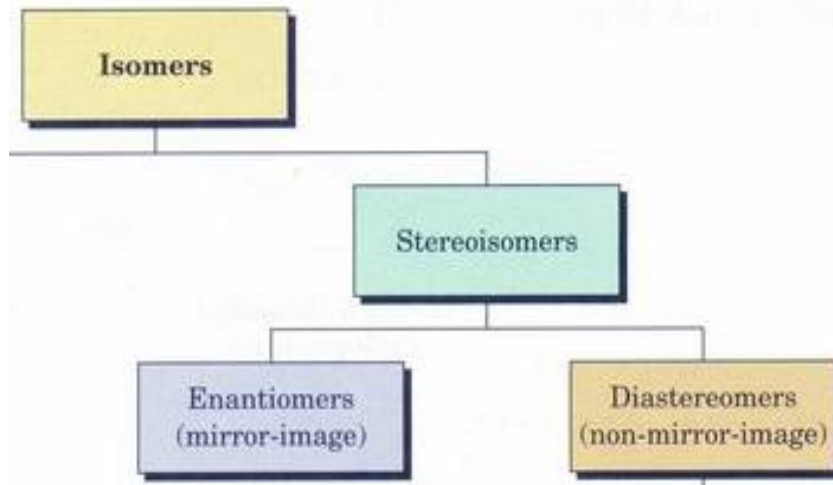

Separace chirálních látek

n Zuzana Bosáková

Enantiomery

opticky aktivní

R-enantiomer

S-enantiomer

nechirální prostředí × chirální prostředí

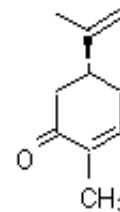
živé organismy - chirální environmentální prostředí (proteiny – L-aminokyselin)

z hlediska molekulového rozpoznávání se liší jejich fyziologické a obecně biologické vlastnosti

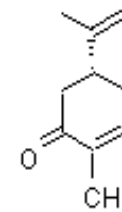
Potravinářská chemie

n karvon

n S-(+) mátová, R-(-) kmínová

(+)-carvone

(-)-carvone

Agrochemie - používání pesticidů

odlišné účinky jednotlivých enantiomerů

fenoxypropanové kyseliny R-enantiomer aktivní, S-enantiomer neaktivní

Farmaceutický průmysl - rozdílné terapeutické účinky léčiv

propranolol	S-(-)	β -blokátor	R-(+)	neaktivní
sotalol	S-(-)	β -blokátor	R-(+)	antiarytmikum
thalidomid	R-(-)	sedativum	S-(+)	teratogenní

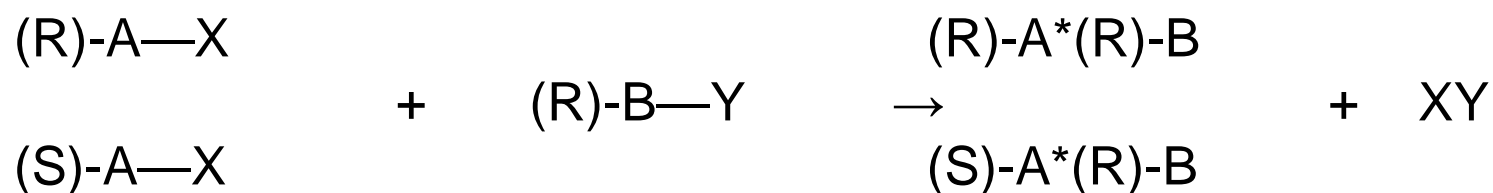
60 % léčiv – chirální povaha – většina je dostupná jako racemát (stejné zastoupení obou enantiomerů)

Snaha po produkci enantiomerně čistých léčivých preparátů

Chirální separace

Nepřímá metoda

- n derivatizační reakce mezi racemickým analytem a opticky čistým činidlem
- n vytvoření stabilního diastereoizomerního páru
- n separace v achirálním prostředí

Přímá metoda

- n přítomnost opticky aktivní látky - chirálního selektoru v separačním systému (vázané nebo volné) – tvorba přechodných diastereoizomerních párů

Výhody a nevýhody nepřímé separace

- n separace na achirální stacionární fázi
  - n snadná záměna elučního pořadí enantiomerů
  - n možné zvýšení citlivosti detekce
-
- n vysoká optická čistota derivatizačního činidla
  - n optimalizace předseparačního kroku
  - n možnost racemizace, epimerizace během derivatizace
  - n méně vhodné pro kvantitativní účely
  - n nevhodné pro semipreparativní nebo preparativní účely

Výhody a nevýhody přímé chirální separace

chirální separace pomocí chirální stacionární fáze nebo chirálního separačního systému

- n nevyžaduje chirální předúpravu
- n určení poměru enantiomerů pomocí ploch příslušných píků
- n rychlé
- n snadná izolace čistých enantiomerů

- n drahé chirální stacionární fáze
- n racemizace během separačního procesu

Přímá chirální separace

Vysokoúčinná kapalinová chromatografie

- chirální stacionární fáze (CSP)
- přídavek chirálního selektoru (CS) do mobilní fáze

n levnější

n větší flexibilita

n dobrá sterická dostupnost volného CS

n rozpustnost CS v roztoku

n stabilita CS

n absorbance

Klasifikace chirálních selektorů

původ:

přírodní

- cyklodextriny, makrocyclická antibiotika, proteiny

semisyntetické

- derivatizované cyklodextriny, deriváty polysacharidů, modifikovaná makrocyclická antibiotika

syntetické

- chirální polyethery, methakrylátové polymery

skupina:

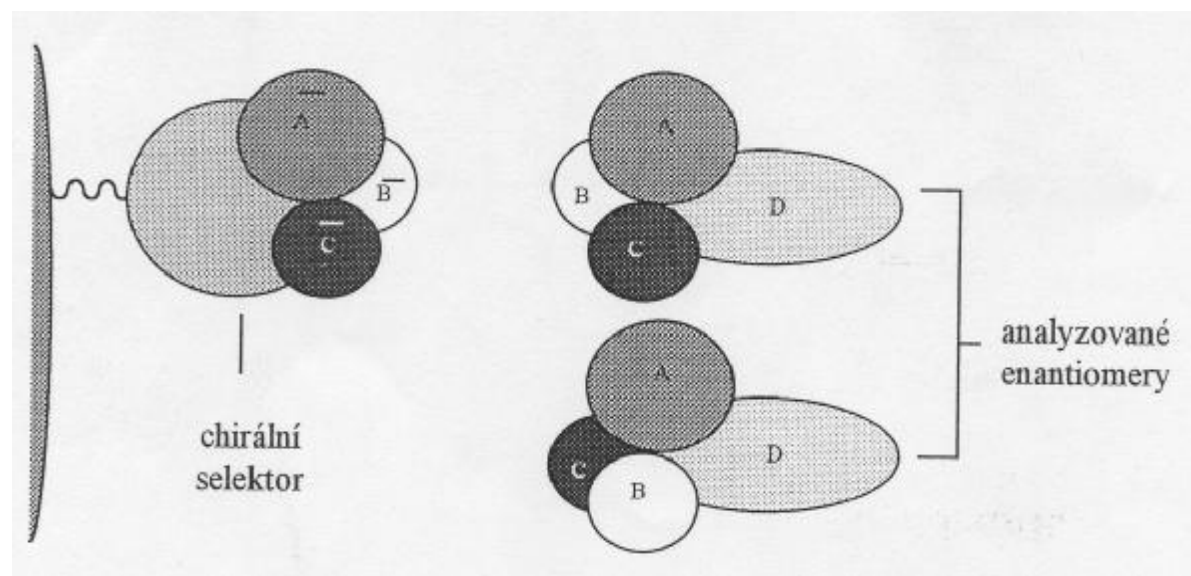
makrocycly, polymery, malé molekuly

typ převládající interakce:

- inkluze
- π - π interakce (doprovázené vodíkovou vazbou, stericou repulzí)
- hydrofobní nebo polárních interakcí

Model tříbodové interakce

Chirální stacionární fáze

za poslední dvě desetiletí – několik stovek CSP
200 je komerčně dostupných, řada z nich jak v analytickém,
tak v semipreparativním až preparativním měřítku

- vyvinuté pro specifické enantioseparační účely (tailor-made)
- aplikovatelné pro široký okruh chirálních analytů

n Proteinové chirální stacionární fáze

n Pirklovy chirální stacionární fáze

n Polysacharidové chirální stacionární fáze

n Cyklodextrinové chirální stacionární fáze

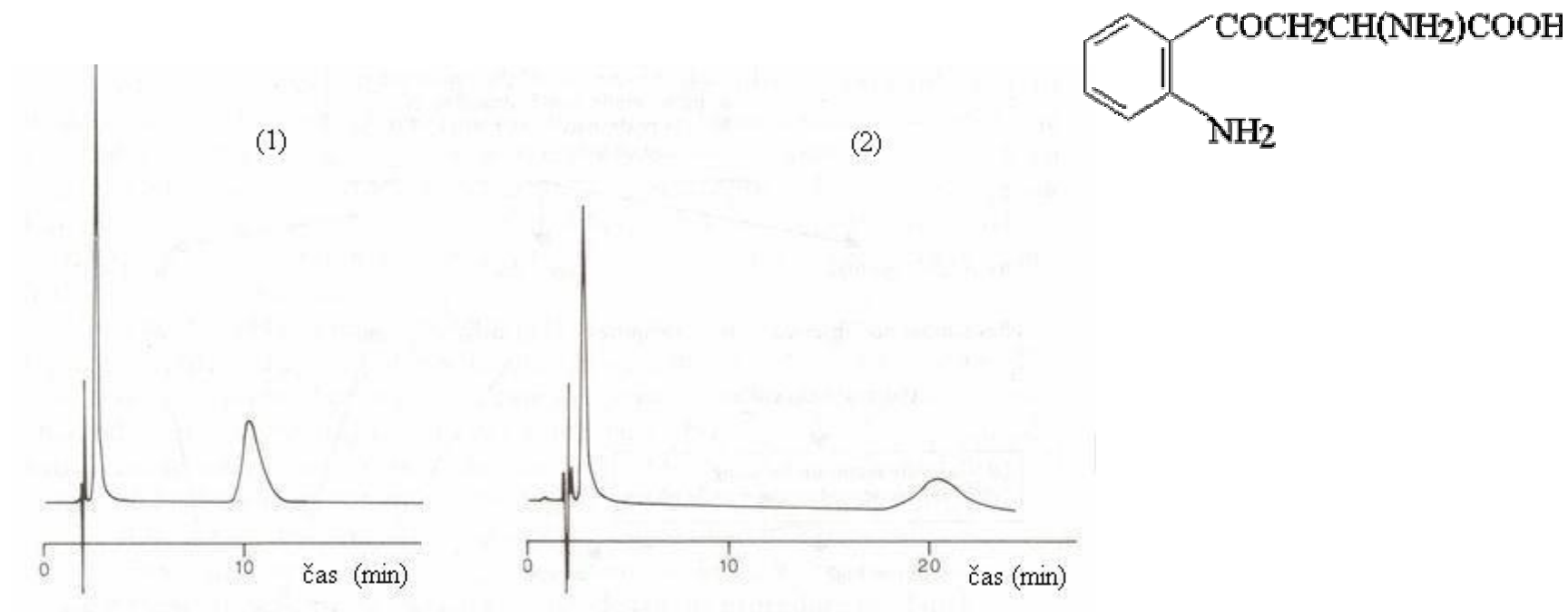
n CSP na bázi makrocyclických antibiotik

Proteinové CSP

- n přírodní proteiny navázané na silikagelové matrici
- n lidský sérový albumin, hovězí sérový albumin, α_1 -kyselý glykoprotein, celobiohydrolasa –I (CHIRAL- HSA, BSA, AGP, CBH)
- n velký počet chirálních center, řada vazebných míst
- n reversní separační mód- organický modifikátor/vodný roztok pufru (vysoký obsah vodné složky)
- n celková retence i chirální selektivita ovlivňována:
  - typ a koncentrace organického modifikátoru
  - iontová síla pufru a hodnota pH

Podmínky separace

Separace D/L kynureninu, CHIRAL-HSA, 2% propan-2-ol v 10 mM fosfátovém pufru (S. Allenmark, Chromatographic enantioseparation, kap. 7, Ellis Horwood, England, 1991)

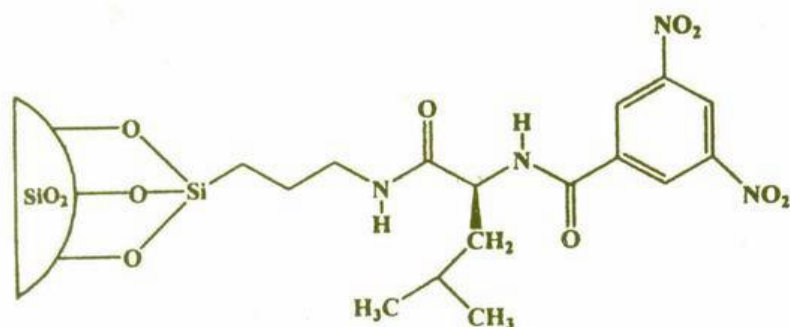

Pirklovy CSP

- n malé molekuly, omezený počet chirálních center
- π -elektron akceptor, π -elektron donor, π -elektron akceptor/ π -elektron donor
- n kombinace π - π interakcí s vodíkovou vazbou
- n normální separační mód (nepolární/polární rozpouštědlo)
- n možnost záměny elučního pořadí enantiomerů

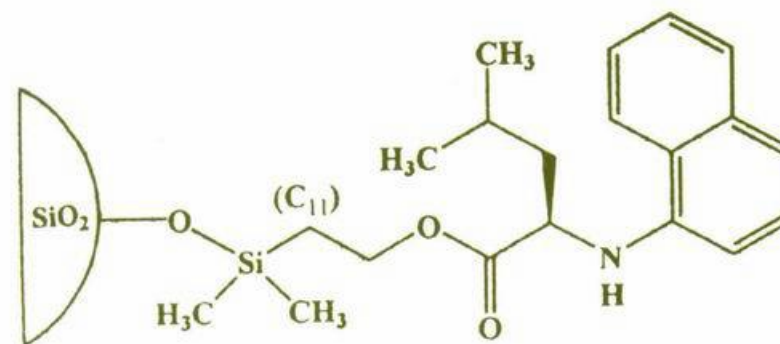
π -elektron akceptorové CSP

π -elektron donorové CSP

leucin

3,5-dinitrobenzoyl derivát leucinu
nederivatizované analyty
obsahující π -donorovou skupinu

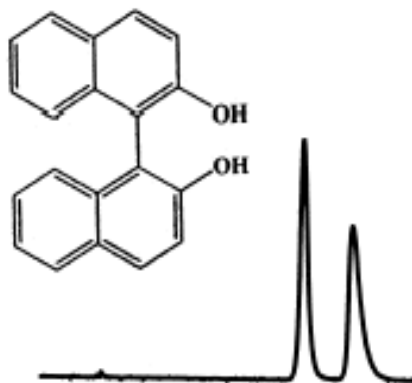
naftylleucin

N-1-(naftyl)derivát leucinu
RP – DNB deriváty AA
NP- estery, amidy DNB AA

Aplikace

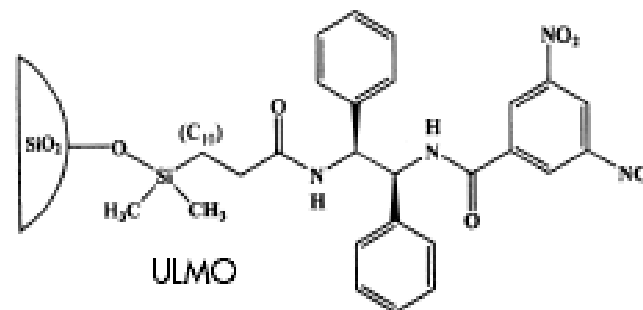
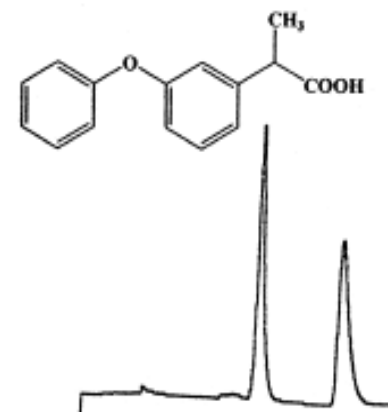
1,1'-Bi-2-Naphthol

1,1'-Bi-2-Naphthol
Column = (S,S)-ULMO
25 cm x 4.6 mm
Mobile Phase = (98/2)
Hexane/IPA + 0.1% TFA
Flow Rate = 1.0 mL/min
Detection = UV 254 nm
Run Time = 18.0 min
 $k'_1 = 4.84$
 $\alpha = 1.24$
reference 48

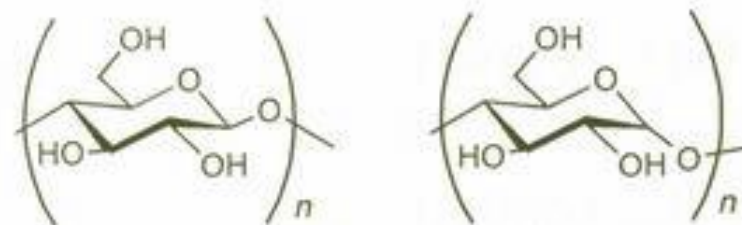
Fenoprofen

Fenoprofen
Column = (R,R)-Whelk-O 1
25 cm x 4.6 mm
Mobile Phase = (98/2)
Hexane/IPA +
0.1% Acetic Acid
Flow Rate = 1.0 mL/min
Detection = UV 254 nm
Run Time = 14.5 min
 $k'_1 = 2.62$
 $\alpha = 1.66$
reference 46

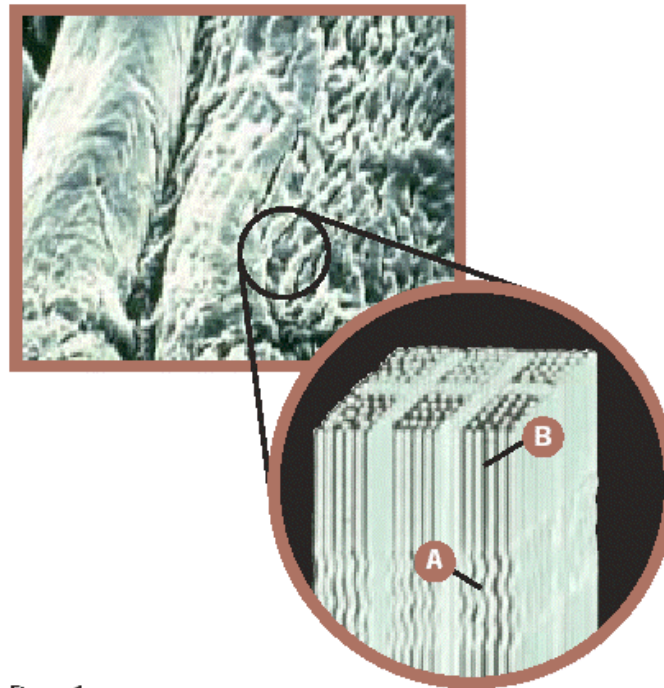
Polysacharidové CSP

- n opticky aktivní biopolymery (celulosa, amylosa) - opakující se jednotky D-glukosy
- n přírodní polysacharidy- nízká separační účinnost

Mikrokrystalická celuloza

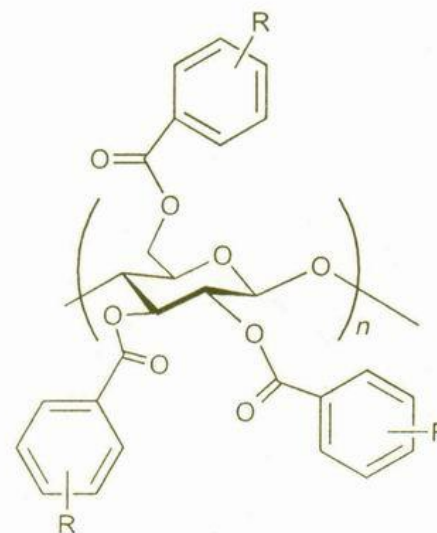
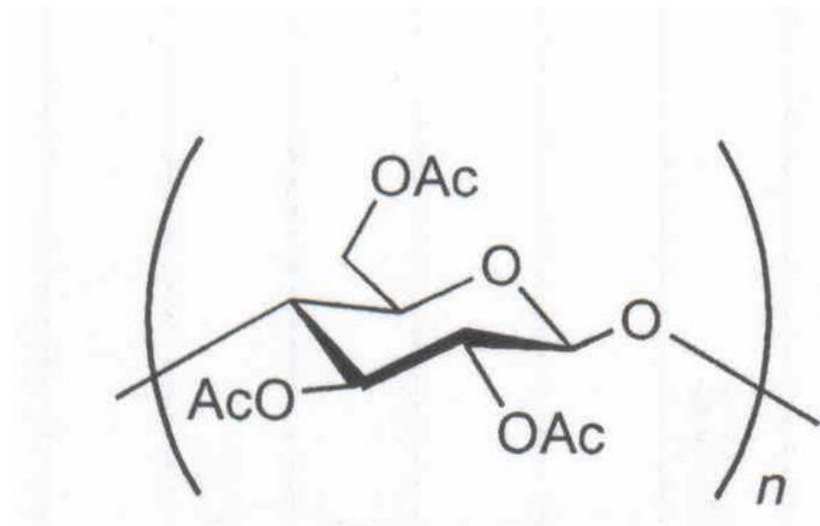
Figure 1

A. The **paracrystalline region**, an amorphous flexible mass of cellulose chains, and

B. The crystalline region, which is composed of tight **bundles of microfibrils** in a rigid linear arrangement.

kyselá hydrolýza
vyšší krystalinita - Avicel

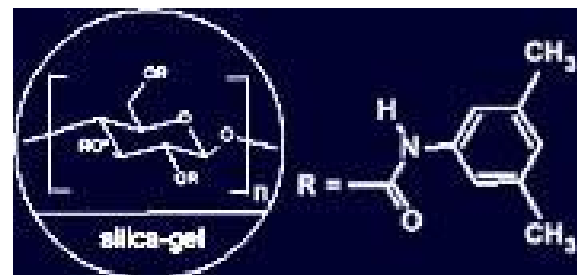
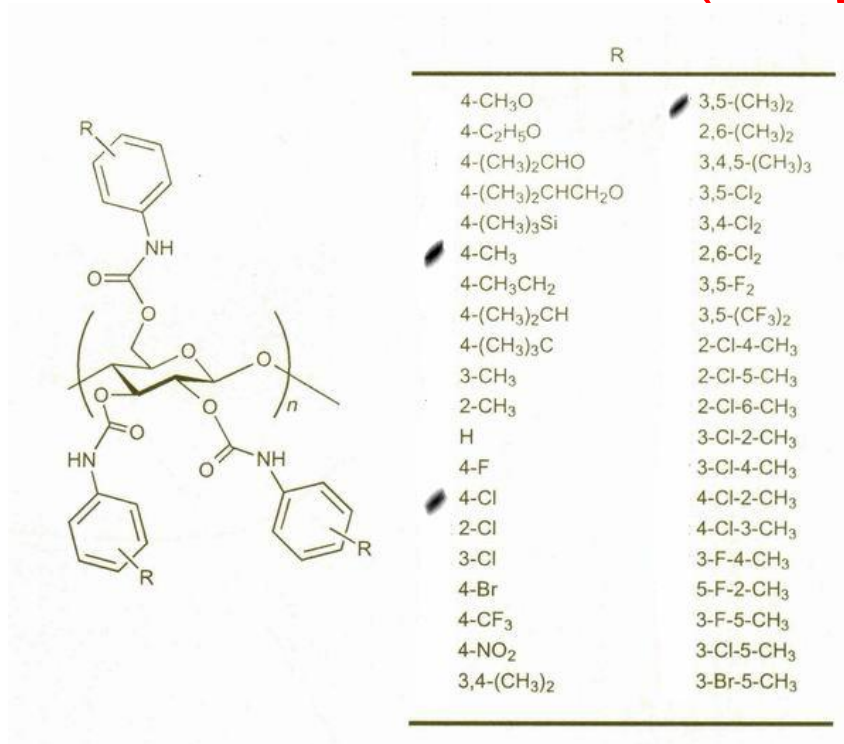
Deriváty celulosy a amylosy

R
4-CH ₃ O
3,5-(CH ₃ O) ₂
4-(CH ₃) ₃ C
4-CH ₃
3-CH ₃
2-CH ₃
H
4-F
4-CF ₃
3,5-(CH ₃) ₂
3,5-Cl ₂

- navázány na silikagelové matrici
- estery, karbamáty
- převážně normální separační mód
- více interakčních možností

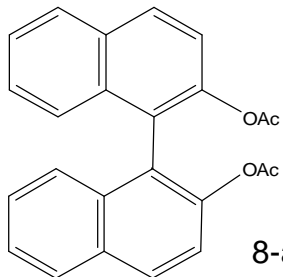
tris(3,5-dimethylfenylkarbamát) celulosy (amylosy)

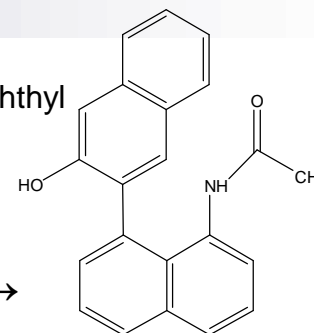
normální separační mód – široké spektrum aromatických analytů, s karbonylovou skupinou, s P jako stereogenním centrem

reversní separační mód - neutrální, kyselé i bazické analyty

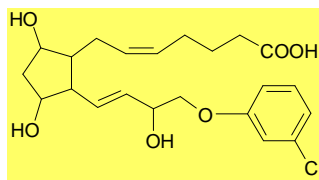
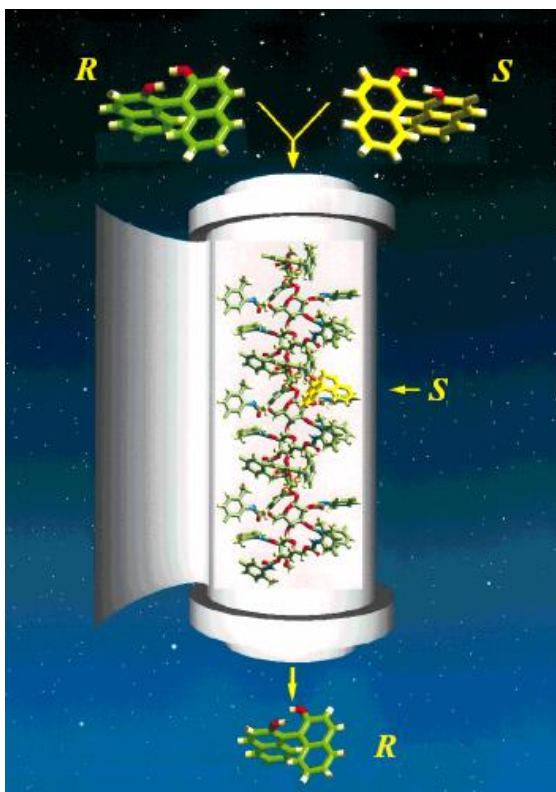
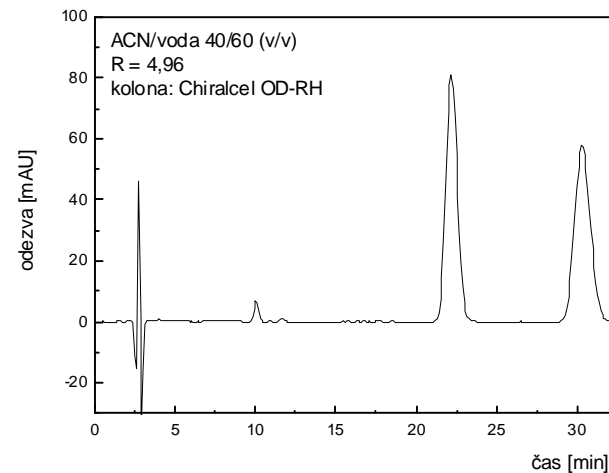
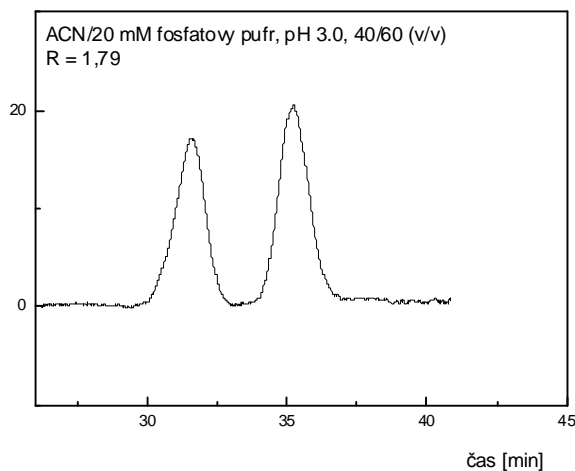
Aplikace

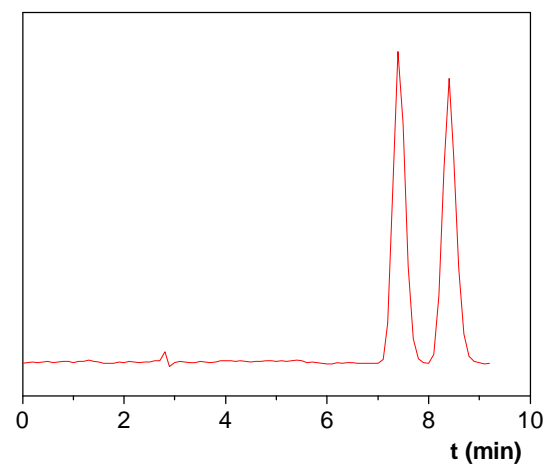
← OBIN diAc, 2,2'-diacetyl-1,1'-binaphthyl

8-acetylamino-3'-hydroxy-1,2'-binaftyl, →

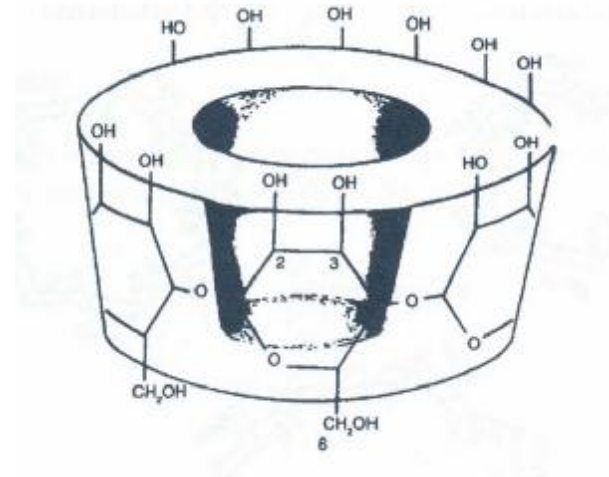
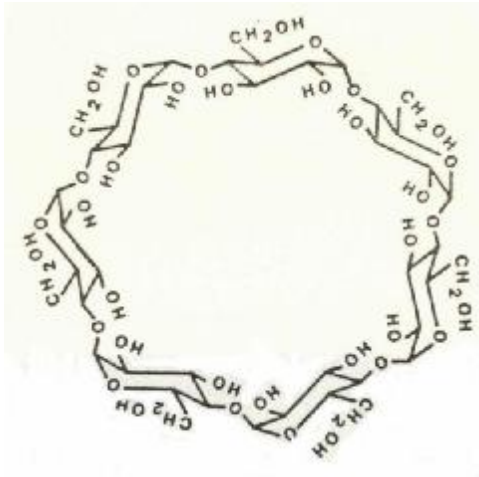

ACN- NaH_2PO_4 (pH 3,0; 20 mM) (33:67, v/v)
 $k_1 = 1,63$; $k_2 = 1,98$; $R = 2,1$

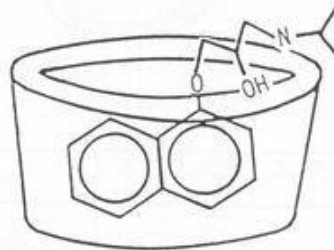
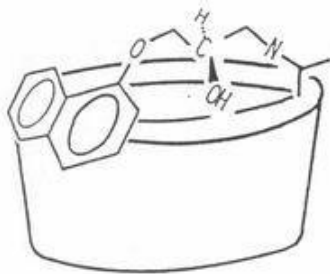
Cyklodextrinové CSP

- n cyklické oligosacharidy vznikající enzymatickou degradací škrobu členy 6 - 12 jednotek
- n praktický význam – členy s 6 - 8 glukopyranosovými jed.

cyklodextrin	počet gluk. jed.	Mr	průměr kavity (nm)	rozpustnost ve vodě (g/100 mL)
α	6	972	0,57	14,5
β	7	1135	0,78	1,8
γ	8	1297	0,95	23,2

Retenční mechanismus

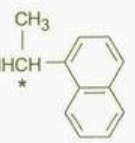
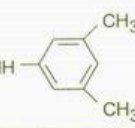

tři separační módy

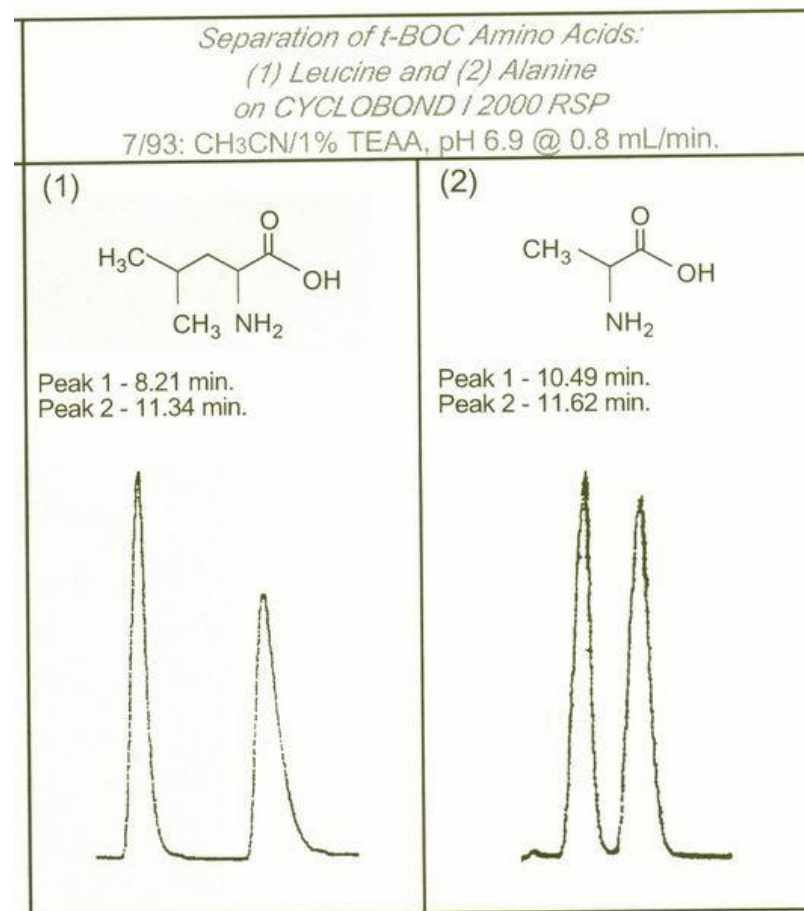
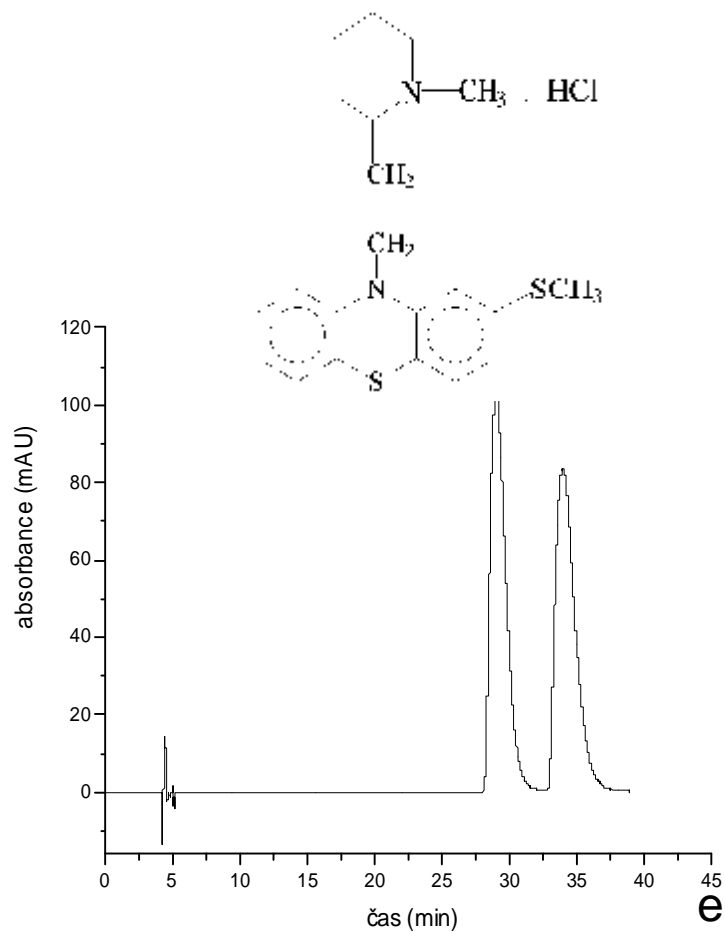
- reversní - organický modifikátor/vodný roztok pufrů
- normální - nepolární/polární rozpouštědlo
- polárně-organický - $\text{CH}_3\text{CN}/\text{CH}_3\text{OH}/\text{HAc}/\text{TEA}$

derivatizace CD

- změna některých fyzikálně-chemických parametrů
- nová interakční místa na derivační skupině (stereogenní centrum)
- širší okruh separovatelných analytů

R=	CYCLOBOND
$-\text{OCH}_3$	DM
$-\text{COCH}_3$	AC
$-\text{CH}_2\overset{\text{OH}}{\underset{*}{\text{C}}}\text{HCH}_3$	SP nebo RSP
$-\text{CONHCH}(\text{CH}_3)-$ 	RN nebo SN
$-\text{CONH}-$ 	DMP

Aplikace

enantioseparace thioridazinu za
podmínek: β -cyklodextrinová CSP
mobilní fáze ACN/1%TEAA pH=4,1, 20:80 (v/v)
0,7 ml/min, 254 nm.

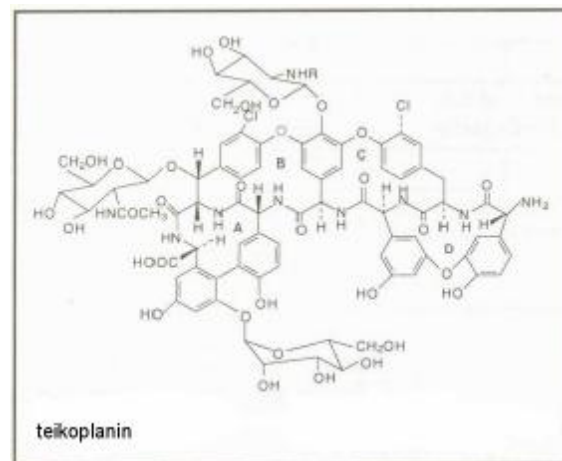
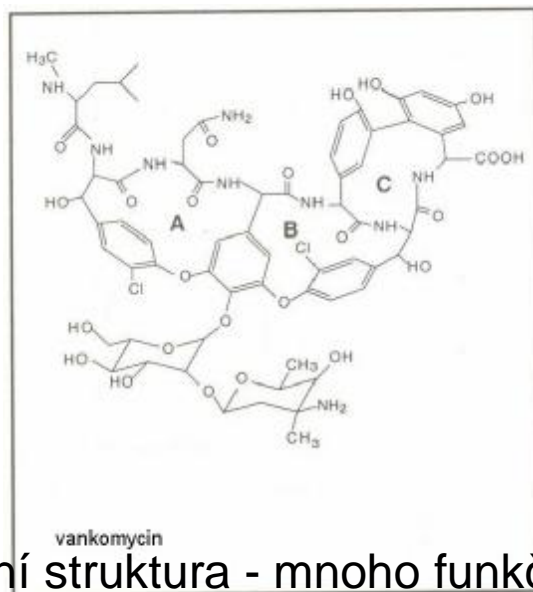

CSP na bázi makrocyclických antibiotik

- n 1994 prof. D.W. Armstrong - makrocyclická antibiotika- ansamyciny a glykopeptidy
- n glykopeptidy - vankomycin, teikoplanin, ristocetin A, avoparcin – fermentační produkty bakterií

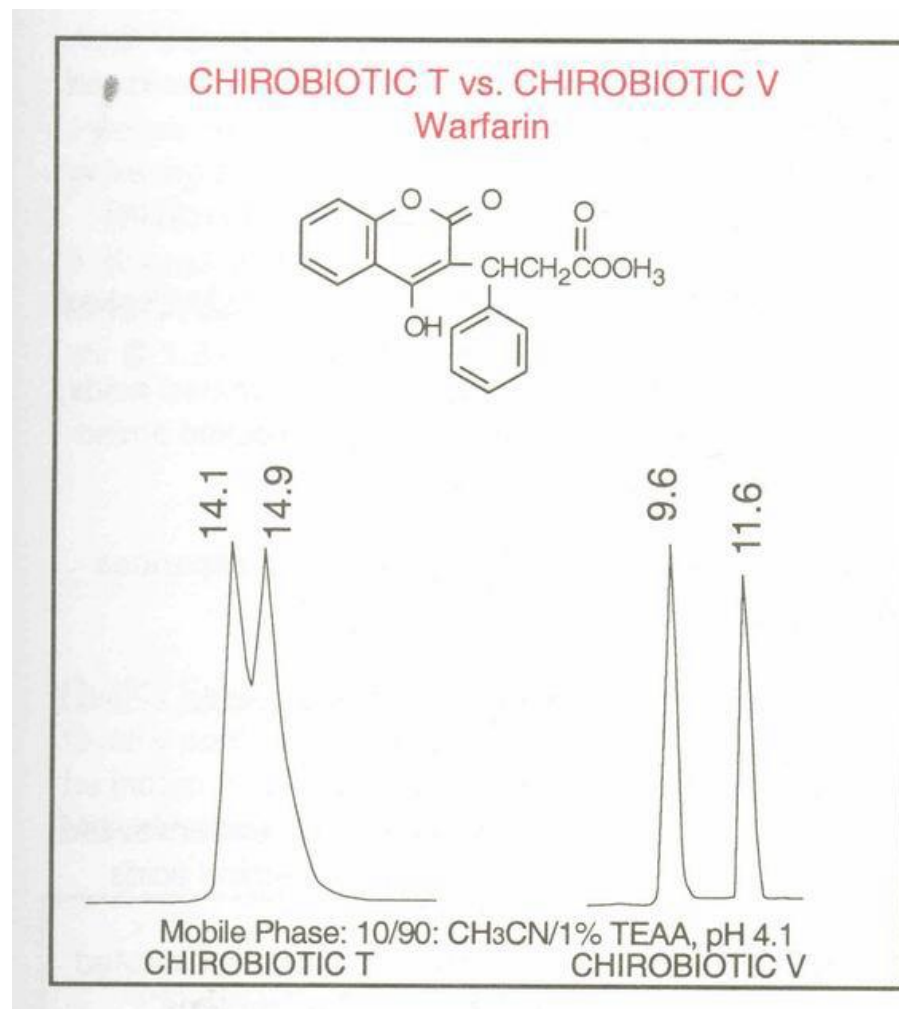
Separační módy

komplexní struktura - mnoho funkčních skupin a chirálních center, 3 (4) mělké dutiny → multimodální charakter
interakční mechanismus p-p interakce, vodíková vazba, dipolové interakce, inkluze, sterické efekty

reversní mód - OM/vodný roztok pufru (vliv OM, pufru, pH)
normální mód - nepolární/polární organické rozpouštědlo
(nový) polárně-organický mód - CH₃OH/HAc/TEA

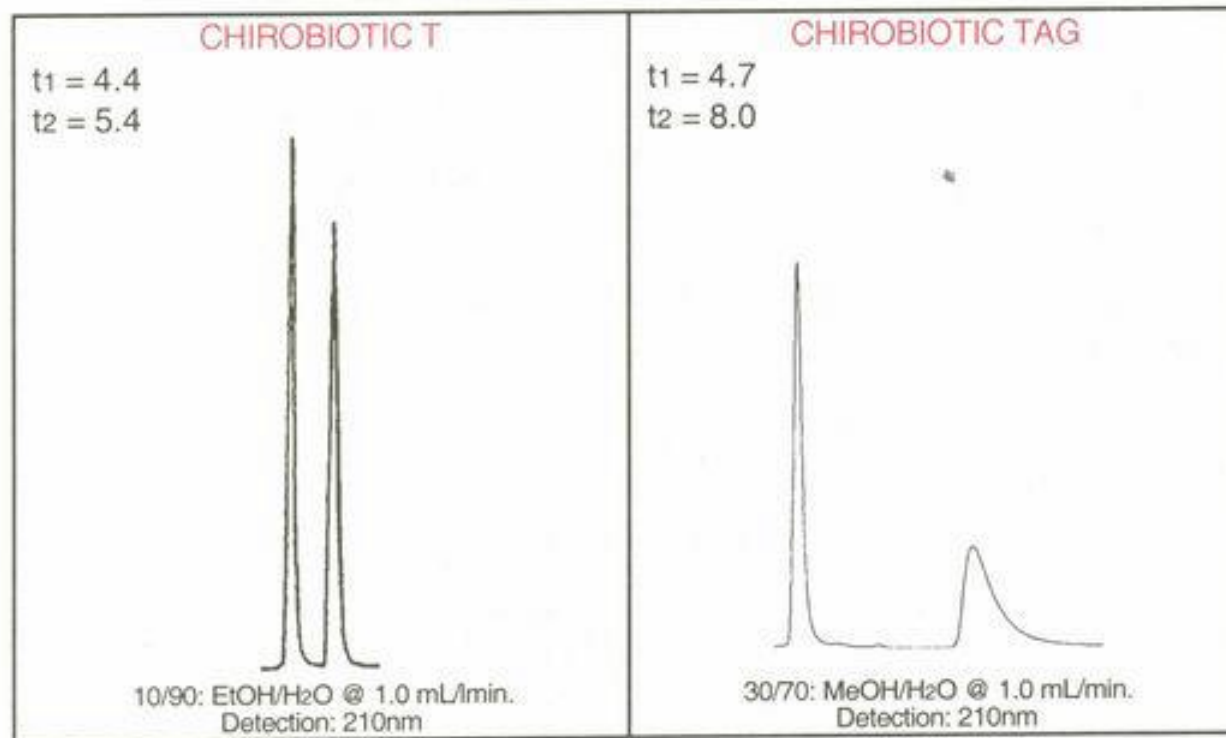
Chirobiotic T vs Chirobiotic V

komplementární charakter MA

Chirobiotic T vs Chirobiotic TAG

Separace D, L-methioninu

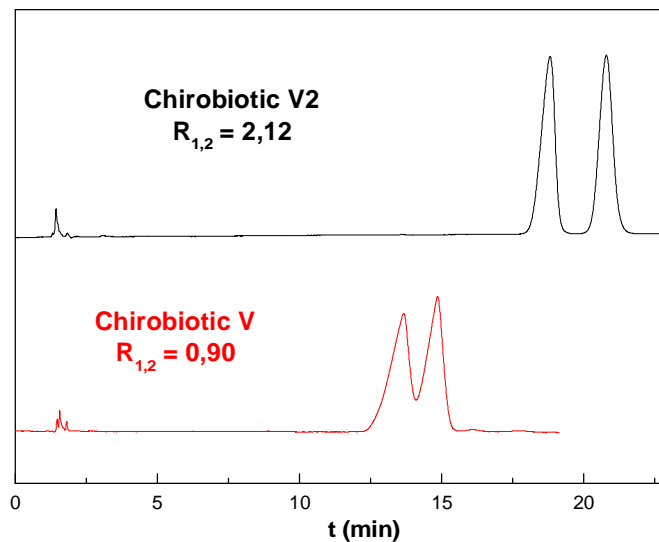
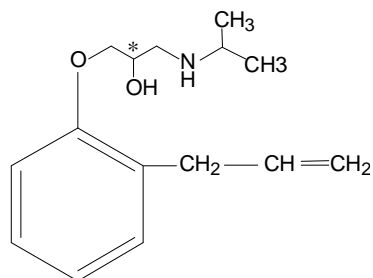

modifikované glykopeptidy

teikoplanin-aglykon, (permethylovaný teikoplanin)

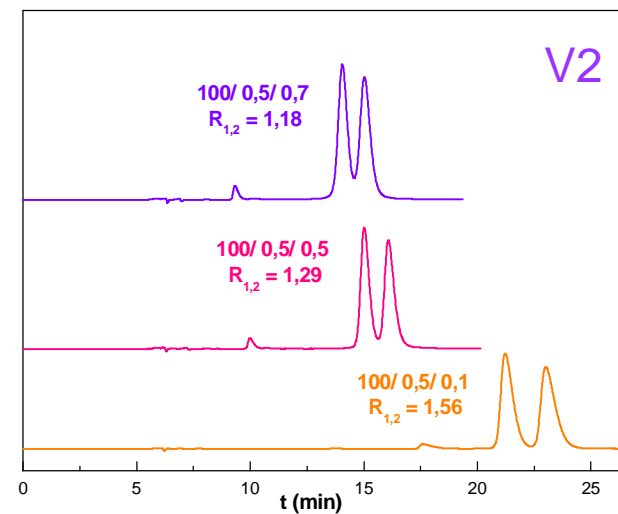
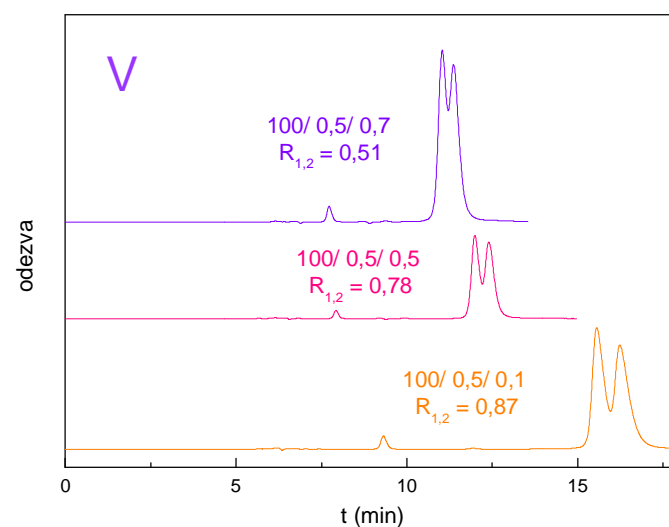
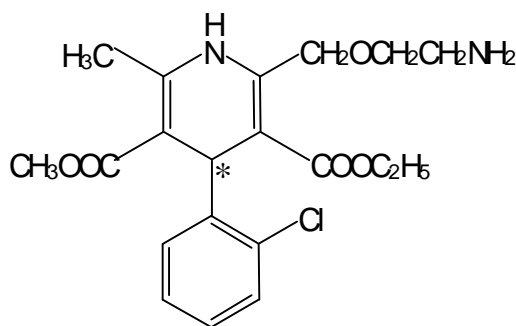
Chirobiotic V vs Chirobiotic V2

alprenolol

polárně organický separační mód
MeOH /HAc/ TEA 100/ 0,005/ 0,005
(v/v/v)

1,4-dihydropyridiny
- amlodipin

polárně organický separační mód - MeOH /HAc/ TEA

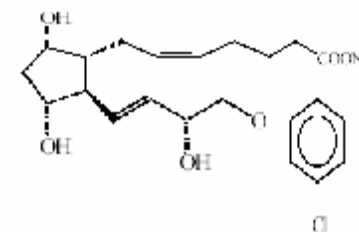
Optimalizace separace

- n výběr chirálního selektoru (způsob navázání na silikagelový nosič)
- n složení mobilní fáze (typ a obsah organického modifikátoru, typ a koncentrace pufru, hodnota pH)
- n teplota

Proces optimalizace

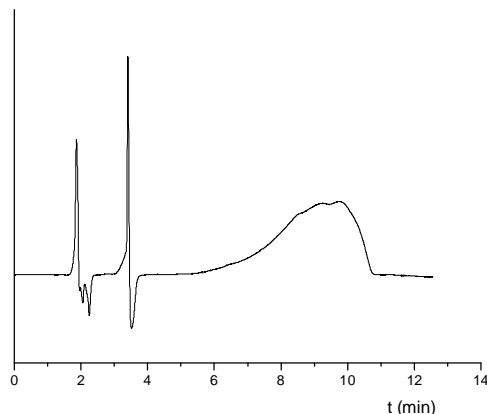

(+)-cloprostenol

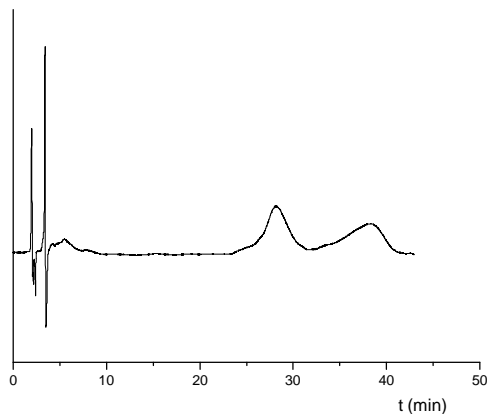

synteticky připravený analog prostaglandinu F2 α – děložní kontrakce, luteolýza, produkce racemátu ($\pm$)-cloprostenolu, (+)-enantiomer vykazuje podstatně vyšší biologickou aktivitu a pouze on vykazuje luteolytickou aktivitu

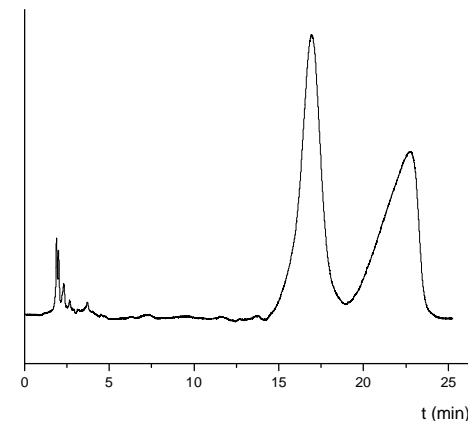
MA - tecoplanin-aglykon

IPA/hex/MeOH 10/60/30 (v/v/v),
1ml/min, 276nm,
 $k_1 = 3,77$; $k_2 = 4,02$; $R = 0,22$

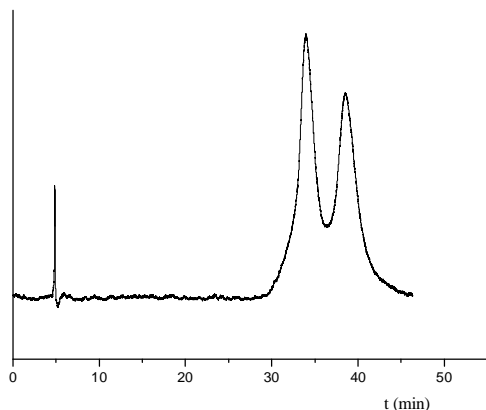

IPA/hex/MeOH/TEA 15/60/25/0,5
(v/v/v/v), 1ml/min,
 $k_1 = 12,71$; $k_2 = 17,65$; $R = 2,05$

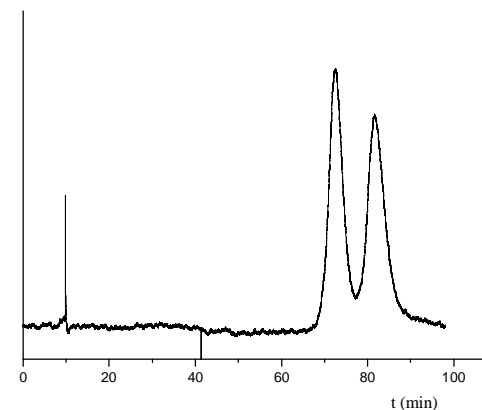

IPA/hex/MeOH/TEA 10/60/30/1,1
(v/v/v/v), 1ml/min, $k_1 = 6,97$; $k_2 = 9,69$;
 $R = 1,86$

teikoplanin-aglykon

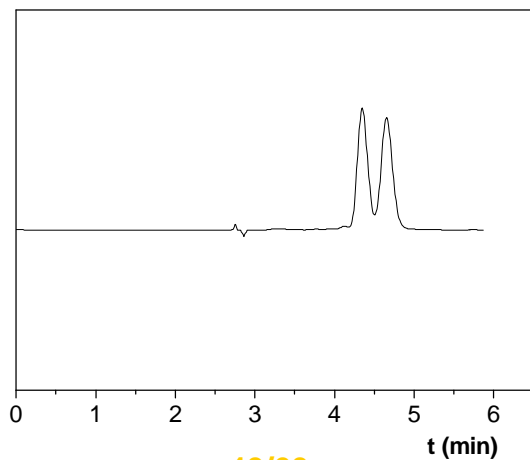

ACN/MeOH/HAc/TEA 90/10/0,1/0,1 (v/v/v/v),
0,6 ml/min,
 $k_1 = 5,99$; $k_2 = 6,95$; $R = 1,22$

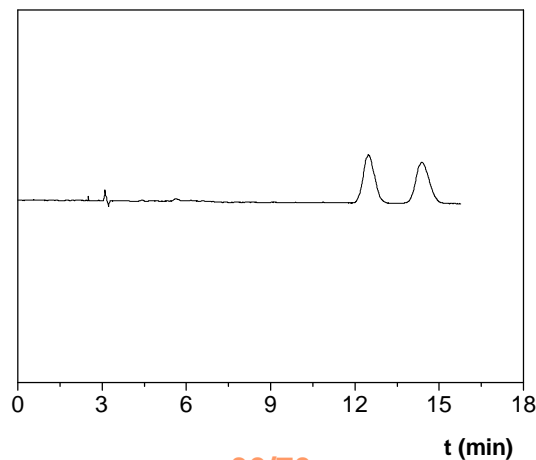

ACN/MeOH/HAc/TEA 90/10/0,1/0,1
(v/v/v/v), 0,6 ml/min, 2 kolony
zapojené za sebou
 $k_1 = 7,33$; $k_2 = 8,36$; $R = 1,35$

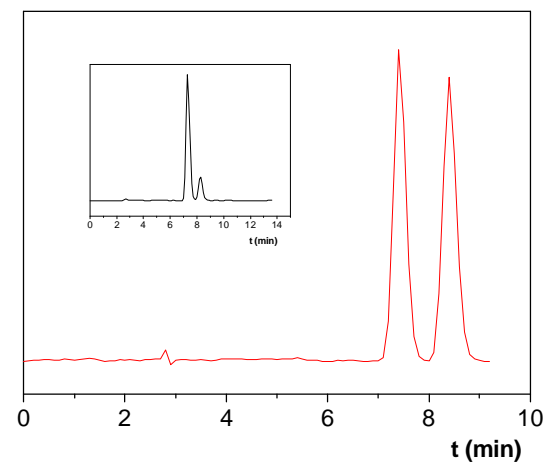
tris(3,5-dimethylfenylkarbamát) celulosy

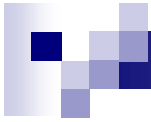
40/60
 $k_1 = 0,58$; $k_2 = 0,68$; $R = 1,1$

30/70
 $k_1 = 3,03$; $k_2 = 3,64$; $R = 2,3$

33/67
 $k_1 = 1,63$ $k_2 = 1,98$ $R = 2,1$

Děkuji Vám za pozornost